

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇIÇEKLERİ

HASAN ERKEK*

“Bir Tiyatro Filozofu”

Prof. Dr. Sevda Şener, tiyatromuzun kuramsal temellerinin atılmasında, bu alanın saygın bir konuma kavuşmasında öncü rol oynayan yazarların, akademiklerin ve eleştirmenlerin başında gelen üç dört kişiden biridir. Yazdığı kitaplarla olduğu kadar yetiştirdiği öğrencilerle, “hocaların hocası” ünvanını çoktan almış olan Sevda Hoca, Prof. Dr. Füsun Akatlı'nın deyişiy-le bir tiyatro filozofudur. Tiyatromuzda hala etkinlik gösterenlerin önemli bir bölümünün, doğrudan ya da dolaylı olarak, hocası olmuştur. Benim gibi doğrudan öğrencisi olanlar çok şanslıdır. Öğrencisi olmayıp kitaplarını, eleştirilerini okuyanlar, konferanslarına katılanlar, onu tanıma fırsatı bulanlar da az şanslı değildir.

Sevda Şener, sayısal zekasını sosyal bilimler alanına taşıyan, bilimsel olmanın yalnız dipnot ve kaynakça belirtmekten ibaret olmadığını iyi bilen ve öğrencilerine de öğreten bir öğretim üyesidir. Her kitabında, yararlı amaçlar koyan, o amaçlar doğrultusunda akılcı yöntemler seçen ve yöntemleri uygulayarak pırlıtlı sonuçlara ulaşan bir biliminsanıdır.

Uzun yıllar, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tiyatro Bölümü'nü yönetmesine, aynı bölümde çok sayıda ve çeşitlilikte ders ver-

* Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi,
Devlet Konservatuarı, Sahne
Sanatları.

mesine, çocuklar, torunlar yetiştirmiş olmasına rağmen, bereketli ömrüne çok sayıda kitabı sığdırabilmiş, dersleriyle, gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarıyla olduğu kadar kitaplarıyla da tiyatromuza ışık tutmuştur.

Kadirbilir Eleştirel Bir Kitap: **Musahipzade Celal ve Tiyatrosu**

Şener, 1963'te yayımlanan, aynı zamanda doktora tezi olan ilk kitabı **Musahipzade Celal ve Tiyatrosu**'dan başlayarak biliminsanı kimliğini kanıtlıyor. Bu konudaki derin araştırma sonuçlarını, analiz ederek, parlak bir zeka ve aydınlık bir aklın ışığında ortaya koyuyor.

Asıl adı, Musahipzade Mahmut Celalettin olan 1868-1959 yılları arasında yaşayan ve 21 oyun yazmış olan Musahipzade Celal hakkındaki bu kitapta, yazarın yaşamı, kişiliği ve yapıtları enine boyuna irdeleniyor. Özellikle malzemesini halktan alması, halkın zevkine göre yazması bakımlarından Şener'in "halk sanatçısı" olarak nitelendirdiği yazarı, büyük bir kadirbilirlikle ama bir o kadar da nesnel bir tutumla ele alıyor. Emeğe, çalışmaya, sanata olan saygısını bilimin gereklilikleriyle dengeliyor.

Bu "müstesna" yazarın, tiyatro sevgisi, tarih tutkusu, geleneksel tiyatromuzla olan bağı, alçakgönüllülüğü ortaya konup hakkı teslim edildikten sonra, şu damıtılmış düşünceyi dile getirmekten geri kalmıyor Şener:

Musahipzade'nin Osmanlı toplumunun bozulmuş kurumlarını yererken zamanı belli olmayan çok eskilere özlem duyması, geçmiş ve bir daha gelmeyecek bir toplumun hasretini çekmesi ve yığılmasının üzerine ümitle bağlanacağımız bir yenisini koyamaması onu kötümser bir yazar olarak çıkarıyor karşımıza.¹

¹ Sevda Şener, **Musahipzade Celal ve Tiyatrosu** (1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1963), s. 11.

Bu değerlendirmeye, bütün oyunlarını titizlikle irdeleyip yorumladıktan sonra ulaşıyor. Yazarın **Selma** adlı oyununu ise bu genel değerlendirmenin dışında tutuyor. Musahipzade'nin bu karakter-

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

ristik oyunu, arkadaşlarının baskısıyla yazıldığından bir “istisna” olarak kalıyor ve kuşkusuz genel değerlendirmeyi geçersiz kılmıyor.

İlk kitabı da yeni kitabı kadar, araştırılan, üretilen bilgiyle dopdolu, tazelik ve bilimsellik taşıyor.

Cumhuriyet Aydını Bir Bilim İnsanının Kitabı: **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları**

Sevda Şener'in ikinci kitabı, doçentlik tezi olan **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları** (1971) adını taşıyor. 1923'ten 1970'e kadar yazılmış olan tiyatro oyunlarından hareketle, tiyatromuzu sosyolojik, ekonomik ve kültürel olarak mercek altına alıyor. Üç ana bölümde, kitaba isim olarak da verilmiş olan, ahlak, ekonomi ve kültür sorunları ele alınıyor. 47 yıllık Cumhuriyet Dönemi tiyatromuzda, ülkemizin tiyatro edebiyatına yansıyan “değer yargıları durmadan değişen, ekonomik sorunları çözülmemiş, durumunun bilincine varamamış bir toplumun ve bu toplum içinde verimsiz çatışmalarla tükenen bireyin portresi”ni² çiziyor.

Dördüncü Bölüm ise, bir ayağı, Mustafa Kemal Atatürk'ün Ulusçuluk, Halkçılık, Devrimcilik öteki ayağı, çağdaş uygarlık ve toplum değerleri olan toplum ülküleri üzerine yazılan oyunların irdelenmesine ve yorumlanmasına ayrılmış.

Şener, kitabının sonunda ulaştığı sonuçta, Cumhuriyet dönemi tiyatromuzda, toplum sorunlarına ilgi duyulduğunu, bu dönemin toplum gerçeklerinin, değer yargılarının üzerinde durulduğunu, ekonomik ve kültürel durumunun belirtilmiş olduğunu, ortasınıf halkın görüş açısıyla aydın yorumuna yer verildiğini³ belirtmektedir.

2 Sevda Şener, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları** (Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971), s. 150.

3 Aynı, s. 195.

Batıdan Doğuya Bir Işık: **Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan**

Sevda Şener'in üçüncü kitabı, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan** adını taşıyor. Hocanın profesörlük tezi olan bu kitap, bu kez 1923-1972 tarihleri arasında yazılmış olan yerli oyunlarda ki insanı, insanın ele alınışını irdeliyor ve çok önemli sonuçlara ulaşıyor. Tiyatro sanatının, insanı ele alışını ve işleyişini şu önemli saptamalarla dile getiriyor Şener: "Tiyatro alıcısını yazarı ile karşı karşıya getirmeyen, sözünü sahnedeki insanların canlandırdığı insan ilişkileri aracılığı ile söyleyen sanattır."⁴

Tiyatro sanatı insanı tamamlanmış bir portre olarak değil, seyirci önünde oluşan canlı bir varlık olarak ele alır. Oyun kişinin tipik özellikleri veya karakter ayrıntıları, onun olaylara karşı tepkisi, durumlar karşısındaki tavrı ile meydana çıkar. Seyirci ilk bakışta oyun kişisini tanıyamaz. Olaylar geliştikçe özelliklerini keşfeder.⁵

4 Sevda Şener, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan** (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1972), s. 52.

5 Aynı, s. 43.

Kitabın ilk bölümünde, tiyatro sanatında insan ögesinin nasıl ele alındığı değerlendiriliyor ve batı tiyatrosunun başyapıtlarından örnekler veriliyor. Tiyatroda iki farklı görünümü olan tip ve karakter ayrımı üzerinde duruluyor. Her iki kategoriyi ayrıntılı olarak inceleyip ortaya koyduktan sonra önemli bir uyarıyı ekliyor:

Karakter ve tip tiyatrodaki insan ögesinin işlenmesinde birbirine karşıt yöntemlerin ürünü olarak düşünülmemelidir. Karakteri olumlu, tipi olumsuz bir yaratma biçimi olarak nitelenmek de yanıltıcıdır. Tip ve karakter oyun kişisinin ele alınmasında bir decelemedir. Tip de karakter de ortak özelliklerde birleşirler. Her karakterde tipik özellikler bulunması gerektiği gibi, her tipin de seyircinin hayal gücüne yönelen karakter uzantıları olmalıdır.⁶

6 Aynı, s. 31.

Kitabın büyük bölümü olan ikinci bölümü ise, 1923-1972 yılları arasında yazılmış olan yerli oyunlarımızın insan açısından, insan toplum ilişkisi içinde, özellikle de karakter ve tip açısından irdelenmesine ayrılmış. Gerek bu bölümün çeşitli noktalarında

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

gerekse sonuç bölümünde, şu önemli gerçeği yine soğukkanlı ve nesnel bir tutumla dile getiriyor Sevda Şener:

Bu dönemde yazılmış olan oyunların kişileri çoğunlukla tip özelliği taşırlar. Bu kişiler, karaktere özgü ayrıntılarla donatıldıkları zamanlarda bile ender olarak çok yönlü bir karakter portresi sayılabilmektedirler. Tiplere eklenmiş olan ayrıntıları, renk öğeleri olarak değerlendirmek yerinde olur.⁷

7 Aynı, s. 63.

Bununla birlikte, yarım yüzyıla varan bu dönemde, karakter yaratma girişimi olan yazarların da hakkını teslim eder ve bu girişimleri, nedenleri ve sonuçlarıyla değerlendirir. Ancak bu girişimler, memnun edici olmayan gerçeği değiştirmemektedir. Prof. Şener, şu uyarıcı gerçeğe kitabını noktılıyor:

Günümüzde, tiyatro sanatı alanında yetkin örnekler verilmesine, iç ve dış aksiyonla geliştirilen başarılı oyunlar yazılmaya başlanmasına rağmen, yazarlarımızın geleneksel türlerin biçimleme özelliklerini uygulamaya çalışmaları, eski boyutsuz durum oyunu yazma eğiliminin bu gün de baskın olduğunu göstermektedir.⁸

8 Aynı, s. 146.

Bu ilk üç kitabının baskıları ne yazık ki bulunmamaktadır. Oysa her üç kitap da tiyatro tarihimizin çok önemli ve canlı bir bölümünü, enine boyuna, oyun örnekleriye irdelemektedir. Yazarlık açısından olduğu kadar, tiyatrobilimi açısından da önemli olan bu kitapların bir an önce yeni baskılarının yapılması kitaplıklarımızın tiyatro kuramı bölümünü zenginleştirecektir. Geçmiş dönem yazarlarına ve dramaturglarına yol gösteren bu kitapların, günümüzde etkin olan genç yazarlar ve dramaturglar için de işlevli olacağı açıktır.

Tiyatronun Derin Düşünsel Temelleri ya da Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi

Sevda Şener'in, baskısı en çok yapılan, en çok okunan, tiyatro okullarında ders kitabı olarak okutulan **Dünden Bugüne Tiyat-**

ro Düşüncesi'dir. Antik Yunan'dan günümüze tiyatro kuramlarını konu alan bu kitap, hacmi kadar içeriğiyle de büyük bir yapıttır. Bundan önceki üç kitabıyla, tiyatromuzu mercek altına alan Şener'in, tiyatromuzda eksikliğini gördüğü düşünsel temelleri oluşturmaya katkıda bulunmak için yeniden batı tiyatrosuna yönelmiş olduğu görülmektedir. Batı tiyatrosuna oranla, kısa bir geçmişe ve geleneğe sahip olan tiyatromuzun batı tiyatrosunu düşünsel temelleriyle birlikte geleneğine katması için çok önemli bir kaynak olmuştur **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**.

Şener, bu yapıtında, her tiyatro döneminin, önce sosyal, siyasal ve ekonomik olarak portresini çizmekte, sonra dönemin felsefi hareketleri, edebiyat ve tiyatro kuramlarıyla tiyatro etkinliği arasında koşutluklar kurmaktadır. Her dönemin tiyatrosunu, özellikle tiyatro yazarlığını o dönemin kuramıyla açıklamakta, aydınlatmaktadır. Her dönemin felsefesinin, edebiyat kuramının izlerini, o dönemin yazarlığında, dramaturjisinde sürmekte ve bu yansımaları saptamaktadır.

Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi'nin ilk baskısı, 1982 tarihinde, Adam Yayınları tarafından, ikinci baskısı, Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı (1991), sonraki üç baskısı ise Dost Yayınları tarafından yapıldı. Toplam beş-altı bin basılmış olması, bir tiyatro kuramı kitabı için büyük bir başarıdır. Tiyatroyla, hele de tiyatronun kuramsal yanıyla ilgili olanların sayısı göz önüne alınacak olursa, kitabın başarısı daha da iyi anlaşılacaktır. Bundan sonra da, birçok baskısı yapılacak, bilgileri eskimeyecek, her cümlesinin altı çizilecek, döne döne okunacak bir kitap olma özelliği taşıyor.

Sevda Hocanın bu kuram kitabı, tiyatro tarihi, siyasi tarih, sanat tarihi kitaplarıyla birlikte paralel olarak okunup incelendiğinde daha çok verim alınabilecektir. Bu paralel okumaya her dönemden seçilen tipik oyunlar eşlik ederse, kuramsal bilgiler somutlanacak ve kitaptan üst düzeyde yararlanılmış olacaktır.

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

Deneme Tadında Bilimsel Bir Yapıt: “Sevda Şener’in akıl ve sağduyu eseri olan, pırıl pırıl bir başka kitabı **Yaşamın Kırılma Noktasında Drama Sanatı**’dır. Şener, bu kitabında dram sanatına ilişkin olan öğeleri bütünlüklü bir yapı içinde ele alıyor ve aralarında boşluk bırakmayacak biçimde onları birbirleriyle ilişkilendiriyor. Böylece, kavramlar, alanda kullanılan terimler yerli yerine oturuyor. Drama Özgü olan Nedir? Tragedya nedir? Trajik olan nedir? Çağımızda da trajik olan’dan söz edebilir miyiz? Komedyaya nedir? Komik olan nedir? Hala saf türler var mı? Trajikkomedyaya da kara komedyaya neden ve nasıl ortaya çıkmışlardır? Bunlar gibi daha birçok soruya yanıt veriliyor kitapta. Aynı zamanda yeni sorular da ortaya atılıyor? Bu niteliğiyle kitap, her iyi bilimsel yapıt gibi bazı tartışmalara nokta koyarken yenilerine de kaynak oluşturuyor. Bu ilk ve temel işlevi kitabın. Ama yalnızca kavramlar ve terimler kitabı olarak görmemek gerekir Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı’nı.

Kitap, dram sanatının doğasına ilişkin çok özgün, özgün olduğu kadar da önemli sonuçlar içeriyor. Bu sonuçlara hem dram sanatına ilişkin kavramlar sorgulanarak hem de dram sanatının tarih içindeki evrimine bakılarak varılıyor. Daha doğrusu varılan sonuçlar sırtını buralara dayıyor. Bu da kitabın bilimsel niteliğini pekiştiriyor. Dram sanatının çerçevesi çizilmeye çalışılırken de yalnız biçimsel özelliklerden değil (Örneğin. Martin Esslin’in yaklaşımı daha çok bu yönlü) etik olan’dan hareket ediliyor. Şener’e göre “oyun kurgusunun belkemiğini oluşturan eylem ile, oyuna insansal bir nitelik kazandıran etik nitelik birbirine kenetlenmiş”tir. Bunun için de oyunlardaki etik niteliği ayırıcı bir özellik olarak değerlendiriyor. Bu savını da dram sanatı tarihinde yer alan oyunlardan örnekler vererek pekiştiriyor.

Şener’in, yapıtında dipnot, kaynakça belirtmemiş olması, kitabının bilimsel olmadığı anlamını taşımamalı. Çünkü içinde her dipnot ve kaynakça belirtilmiş olan kitabın mutlaka bilimsel olduğu da tartışmalıdır. Bu bazan biçimsel olmaktan öteye gidememektedir. Oysa sanırım asıl bilimsellik öze, “esas”a ilişkin olandır. Akılcı bakıştır. İzlenen bilimsel yöntemdir. Ve sağduyunun da yardımıyla ulaşılan özgün sonuçtur. İşte Sevda Şener de,

öteki yapıtlarında olduğu gibi, bunda da aynı tutumu ve yaklaşımı sürdürüyor. Önce gerçek problemleri (problem gibi görünenleri değil) seçiyor, amaçlar belirliyor. Bunlara akılcı bir bakış açısıyla yaklaşıyor. İkincil, üçüncül kaynaklar yerine doğrudan ana kaynaklardan, birincil kaynaklardan,yani konusunun nesnesi olan yapıtlardan yola çıkıyor. Yapıtları da, çoğunlukla tanık olduğu gibi, gelişigüzel, herhangi bir yerinden tutmuyor. Yine çoğu kez tanık olduğumuz gibi genel olan'ı bir özel durum'a uydurmayla çalışmıyor. Hepsinde (bir tür ya da dönem için) en genel, en asal olan'ı bulup çıkarıyor. İskeletinden tutuyor da denilebilir. Bu nedenle de vardığı sonuçlar ayakları üstünde durabiliyor. Cılız rüzgârlardan etkilenmiyor.

Şener,»bütün dönemlerde ve her oyun türünde gözetilmiş olan bir ortak değerın saptanmasında yarar vardır. Tiyatro sanatının ayırıcı özelliğini oluşturan nedir» diye sorarak yola çıkıyor. Bunun ve buna benzer başka soruların yanıtını ararken de birikimine yaslanıyor. Aklın ve bilimsel bakışın desteğini alıyor. Karmaşık, çetin gibi görünen bir çok konuyu anlaşılabilir bir ayrıştırmaya gidiyor. Güç genellemelerin üstesinden gelebilen bir bakışı var. Bu da ele aldığı konuya hakim olmasından kaynaklanıyor. Hepsini tek tek iyi bilmeyen genelleme de yapamaz sanıyorum. Tiyatro tarihi uzunluğu ve genişliğinde (Antik Yunan'dan Postmodern Tiyatro'ya kadar) anında gidip gelebilmeyi olanaklı kılan birikime sahip. Hemen hemen bütün tiyatro okullarında okutulan, temel bir başvuru kitabı olan **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi** yapıtı da O'nun alana ne kadar hakim olduğunun en önemli kanıtıdır.

Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı'nda belirgin olarak göze çarpan yaklaşım akılcılık ve bilimsellik olmakla birlikte, katı, kuralcı ve tutucu bir bakış değil bu. Akılcı ama esnek. Bilimsel ama zorlama kurallar getirmeyen ve içtutarlılığı olan bir bakış. Bu ele aldığı, irdedelediği konunun ve vardığı sonuçların önemini azaltmıyor. Yalınlığı hiçbir zaman basitlik, yalınkatlılık düzeyine düşmüyor. Çünkü yaklaşımı yüzeysel değil, vardığı yalınlıkta derinlik de var. Aynı özelliğe, Shakespeare'in ve Brecht'in oyularının da sahip olduğunu düşünmüşümdür hep.

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

Şener'in akılcı yaklaşımı dile ve anlatıma da yansıyor. Hem önemli sonuçları bulup çıkarırken hem de onları dile getirirken yalınlaştırmaya gidiyor. Büyük, parlak ve belirsiz sözler etmekten bilerek kaçınıyor. Çünkü böylesinin, bilgiyi dile getirmek değil, dille boğmak olduğunun ayırıcısında. Ayırıştırılmış, konuları, aklın süzgecinden süzölmüş bilgileri, damıtılmış sonuçları yalın bir dille anlatıyor. Onun için de kapsadığı konular bilimsel bir yaklaşımla ele alınmış olmasına rağmen kitap, bir deneme niteliğinde. Daha doğrusu o tadı veriyor okurken. Sıkılmadan, zorlanmadan, sendelemen, tökezlememden okuyor insan. Ömrünü dram sanatına vermiş bir bilge kişi, öğrencileriyle, konusunda söyleşiyor sanki. Sanki onlara deneyimlerini, yılların süzgecinden süzölmüş bilgisini sevgi ve saygı da katarak anlatıyor. Sanki değil, öyle. Anlatıklarında akıl, esneklik, arılık, ağırbaşlılık, sağduyu var. Ve bütün bunlar güzel, yalın, akıcı bir dille anlatılıyor.

İlk baskısı, Yapı Kredi Yayınları tarafından yapılmış olan kitabın, sonraki üç baskısı Dost Yayınları tarafından gerçekleştirildi. Şener'in en çok okunan, en çok yararlanan kitaplarından biri olduğu anlaşılıyor.

Tiyatromuzun Bir Başka Tarihi: **Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Tiyatrosu**

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından, Prof. Dr. Şener'e ısmarlanan **Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Tiyatrosu**, yazarın büyük hacimli kitaplarından biridir. Tiyatro Tarihinden çok, tiyatro kuramları, tiyatro bilimi, tiyatro estetiği ve dramaturji konusunda çalışan Şener'in, Türk Tiyatro Tarihi konusundaki ilk ve tek kitabıdır. Bununla birlikte, bu kitabında da, eldeki verileri belli bir sistem içinde değerlendirerek herkesin okuyup anlayabileceği bir dil ve düzenlemeyle dile getirmiştir.

Cumhuriyet öncesinden başlayan kitap, özellikle Cumhuriyet dönemi tiyatromuzu kapsamaktadır. Sosyolojik, tarihsel, sanatsal başlangıç ve bitiş noktaları arasında kalan 20 yıllık dönemler halinde düzenlenen kitap, dönemler arasındaki ilişkileri nedensellik

bağlarıyla birbirlerine bağlanmaktadır. Kitabın son bölümü ise, “yirmi birinci yüzyılın eşiğinde tiyatromuz” adını taşımaktadır. Bu bölümde, tiyatromuzun sorunları, politikaları, ulusallık-evrensellik ve geleneksellik-çağdaşlık tartışmaları, devlet-tiyatro, yerel yönetimler-tiyatro, bölge tiyatroları, ödenekli-özel tiyatrolar, örgütlenme sorunları, çocuk tiyatrosu vb. konular çarpıcı irdelemelerle ele alınıyor ve önemli sonuçlara varılıyor. Kitabın içinde, kadirbilir bir tutumla, yararlandığı kaynakları (ki büyük bir bölümü meslektaşları ya da eski öğrencileridir) sık sık vurgulamakta, kaynak kişilere teşekkür etmekte ve okurları yararlandığı kaynaklara yönlendirmektedir. Fotoğraflarla desteklenen kitap, Şener’in, akıcı, arı duru diliyle de büyük değer kazanmaktadır. Kitap biçimden dolayı da, okumayı kolaylaştıracak albeniye sahiptir.

Kitaplar Dolusu Yazılar, Yazılar Dolusu Kitaplar: **Oyundan Düşünceye, Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu, İnsanı Geçitlerde Sınayan Sanat: Dram Sanatı**

Prof. Dr. Sevda Şener’in, düşünsel birikimini damıttığı makalelerinin yer aldığı ilk yapıtı, **Oyundan Düşünceye** adlı kitabıdır. 1993’te, Gündoğan Yayınları tarafından yayımlanan kitapta, Şener’in çeşitli dergi ve gazetelerde yer alan ve geniş bir yelpazeye yayılan, tiyatronun kaynağına, işlevine, yaygınlığına, estetiğine ilişkin bilimsel makaleleri yer almaktadır. Aile, kadın, kurtuluş savaşı gibi temalarda yazılan oyun incelemeleri de bu kitapta önemli yer tutmaktadır. Ancak bu kitabı, yeterince kaliteli basılmamış ve dağıtımı yeterince gerçekleştirilememiştir. Bunun üzerine, hoca, bu kitapta bir arada bulunan makalelerini konularına göre ayırarak, bu konulara göre başka makaleler ekleyerek, iki yeni kitap daha yayımlamıştır. Bunlardan biri, konuları Türk Tiyatrosuna ayrılan, **Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu** ve konularını daha çok batı tiyatrosundan alan, **İnsanı Geçitlerde Sınayan Sanat: Dram Sanatı** adlı iki kitap daha yayımlamıştır.

Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu’nda, çeşitli makaleleriyle tiyatromuzun “sesini arama sürecini” irdeliyor. Reşat Nuri Güntekin’den Cevat Fehmi Başkut’a, Aziz Nesin’den Orhan Kemal’e, Ahmet Kudsi Tecer’den Dinçer Sümer’e kadar oyun

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

yazarlarımızın yazarlık serüvenlerinin izini sürüyor ve oyunlarının değerini ortaya çıkarıyor. Yazarlıkla ilgili makalelerinin yanı sıra, tematik olarak da yazılmış çeşitli makaleleri var kitapta. “Türk Tiyatrosunda Aile”, “Çağdaş Türk Tiyatrosunda İki Kişilik Oyunlar”, “Tiyatro Eserlerimizde Kadın İmajı ve Kadın Sorunları”, “Çocuk Tiplemesine Eleştirel Bir Yaklaşım” bunlardan bazıları. Alkım Yayınları tarafından yayımlanan kitap tiyatromuzun gelişimi ve yönelimi için önemli bir kaynak niteliğinde. Sevda Şener’in dram sanatının kaynağı, anatomisi, çağımızdaki yeri, işlevi ve etkisi üzerine yazdığı çok önemli kuramsal makalelerini topladığı kitabı da **İnsanları Geçitlerde Sınayan Sanat: Dram Sanatı** adlı kitabı, tiyatromuza, canla başla önemli katkılarda bulunan Mitos-Boyut Yayınları tarafından yayımlandı. Oyunlarımdan birine (Eşik), hatta o oyunumun içinde yer aldığı üçleme fikrine de esin kaynağı olmuş, bir anlamda oyunuma “isim annesi” olmuş Sevda Hocanın, dram sanatı konusundaki bu bakış açısı dram sanatını alımlamamızda, değerlendirmemizde, benim gibi birçok öğrencisine ve meslektaşlarına ışık tutmaktadır.

Okurlar, bu kitapta, “Dram Sanatının Kaynağına İlişkin Kuramlar”dan “Kahraman-Kurban” ilişkisine, “Modern Sonrası Oyunlarda Dramatik Olan”dan “Tiyatro Sanatının İşlevi”ne, “Popüler Tiyatro”dan “Çokkültürlü Ortamda Tiyatro”ya kadar, tiyatronun birçok yönüne eğilen, uzun ve derin düşünme ürünü olan yazıları okuma fırsatı bulacaklardır. Şener’in bu kitabı, daha önce yayımlanan **Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı** kitabındaki damıtılmış düşüncelerini tamamlayan önemli makalelerinden oluşuyor.

Hakkı Yenmiş Bir Oyun Yazarının Hakkını Teslim Eden Kitap: **Nazım Hikmet’in Oyun Yazarlığı**

Şener, Nazım Hikmet’in yüzüncü doğum yılı nedeniyle kaleme aldığı ve Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan **Nazım Hikmet’in Oyun Yazarlığı** adlı kitabında, oyun yazarlığı şairliğinin gölgesinde kaldığı için önemli bir oyun yazarı değilmiş izlenimi yaratan Nazım Hikmet’in yirmi iki oyununu enine boyuna irdeleyerek, onun oyun yazarlığındaki başarısını teslim ediyor. Her oyununda

çağdaş bir düşünceyi, yenilikçi bir bakış açısını, yeni bir biçimle yazan Nazım Hikmet'in oyun yazarlığının değerini, nedenleriyle birlikte ortaya konuyor.

Eleştirmen Sevda Şener'in Kitabı: **İzleri Kaldı**

Hoca, kuramcı, bölüm başkanı, anne, kimliklerinin yanı sıra, Sevda Şener'in sahip olduğu kimliklerinden biri de eleştirmenlik kimliğidir. Eleştirmenlik, hayatında süreklilik taşıyan bir uğraş olmasa da, gerek birikimiyle, gerek nesnelliğiyle, gerekse cesurluğu ve sorumluluk bilinciyle zaman zaman eleştiriler de yazmıştır. Bunları adeta iyi eleştiri örnekleri olması için yazmış gibidir. 1990'ların sonundan başlayarak 2000'li yılların başına kadar, bu eleştiri yazarlığının düzenli bir uğraş haline geldiğine tanık olduk. Günlük bir gazetenin haftasonu ekinde düzenli olarak yazdığı eleştirilerini hepimiz merakla bekliyorduk. Bu eleştirileri kesip biriktiriyor, kaçırana hatırı sayılır birer hediye olarak iletiyorduk. Arada bir kaçırdığımızda ise hayli hayıflanıyorduk. İşte Şener, kesip biriktirdiğimiz, defalaraca okuduğumuz ya da kaçırdığımız bu eleştiri yazılarını **İzleri Kaldı** adıyla kitaplaştırdı.

İzleri Kaldı sözkonusu tarihlerde sahnelenen oyunlara ilişkin eleştirileri içerse de, sadece bu oyunların sahnelemelerine ilişkin bir kitap değil. Her eleştiride, tiyatro sanatı, sahne estetiği, dramaturji gibi konularda dolaylı olarak da bilgiler verilmekte, yapılan değerlendirmelerin nasıl bir birikime ve perspektife dayandığı görülmektedir. Bu nedenle, yüze yakın eleştirinin yer aldığı **İzleri Kaldı** yalnız sahnelenen oyunlar hakkında yapılmış değerlendirmelerin yer aldığı bir kitap değil, çağdaş tiyatro hakkında bir perspektif de sunan, hatta sahnelenmiş olan oyunlardan bağımsız olarak okunabilecek yazılardan oluşuyor. Yazılar "dil üzerine dil", "yapıt üstüne yapıt" düzeyine erişiyor.

Dünya Kitapları tarafından yayımlanan **İzleri Kaldı**, gazete okurları olan bilinçli seyirciler için kaleme alınmış olsa da, oyuncu, yönetmen, yazar, dramaturg,... herkesin okuması gereken bir

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

kitap. Eleştirilenliğe soyunanlarınsa ellerinden bırakmamaları beklenen bir yapıt niteliğinde.

Oyunlar ve Gerçekler Ya Da Oyunlarla Gerçekler Arasındaki Aklın Sarkacı

Sevda Şener'in yeni kitabı, 2007 yılında yayımlanan **Oyunlar ve Gerçekler** adını taşıyor. Dost Yayınları tarafından yayımlanan bu kitap farklı yapısıyla dikkat çekiyor. İki ana bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde, Cumhuriyetimizin kuruluşundan günümüze kadar, toplumsal, ahlaki ve ekonomik yansımalarıyla ele alınmış olan oyun yazarlığımızın evrimi üzerinde duruluyor. İkinci bölümünde ise, bu dönemlerden seçtiği tipik oyunların ayrıntılı incelemeleri yer alıyor. İlk bakışta birbirinden farklı iki bölüm gibi görülsede, kitabın içine girince, her iki bölümün birbirini tamamladığı ve pekiştirdiği anlaşılıyor.

Şener, bu kitabında da, tıpkı Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Tiyatrosu adlı kitabında yaptığı gibi, toplumsal tarihimizi yirmişer yıllık dilimler halinde ele alıyor ve her dönemin oyun yazarlığını yansımalarıyla birlikte değerlendiriyor. Dönemler, 1923-1940, 1940-1960, 1960-1980, 1980-.... tarihleriyle sınırlandırılmış. Her dönemin izdüşümlerini taşıyan oyunlar, belli eğilimler ve temalar doğrultusunda kümeleniyor, çarpıcı örneklerle, bu dönemlerin karakteri ortaya konuyor.

Örnek incelemelerin yer aldığı ikinci bölümde ise, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **Sağanak**'ından Reşat Nuri Güntekin'in **Yaprak Dökümü**'ne, Nazım Hikmet'in **Kafatası**'ından Ahmet Kudsi Tecer'in **Köşebaşı**'na, Güner Sümer'in **Bozuk Düzen**'inden Vüs'at O. Bener'in **Ihlamur Ağacı**'na, Melih Cevdet Anday'ın **Mikado'nun Çöpleri**'nden Oğuz Atay'ın **Oyunlarla Yaşayanlar**'ına kadar birçok oyunu enine boyuna, öz, biçim, biçem özellikleriyle, içerdiği gerçekler ve getirmeye çalıştıkları eleştirilerle değerlendiriyor.

Bu kitabının önsözünde, yeni bir kitap yazmakta olduğunu da müjdeleyen Sevda Hoca, oyun yazarlığımıza ve oyun yazarlarımıza katkıda bulunmaya, değerlendiren eleştirerek, hem teşvik etmeye hem de daha güçlü yapıtlar yazmamız konusunda bize yol göstermeye devam ediyor.

Prof. Dr. Sevda Şener'in kitapları, bereketli ömrünün solmaz çiçekleridir. Emeği ve akıyla büyüttüğü bu ışıklı çiçekler, yolumuzu çok yönlü olarak aydınlatmaya devam edecektir.

Bir görüşmemizde, Sevda Hocaya, bütün kitaplarıyla ilgili bir yazı yazmaya çalıştığımı söylemişim. Her zamanki inceliğiyle teşekkür etmiş, yazıyı merakla beklediğini söylemiş ve şaka yollu şu uyarıyı yapmıştı: "Çok övme, gerçek sanırlar." Ben de "gerçekleri anlatabilsem övmeme gerek kalmayacak" demişim. Biliyorum, bu yazıda gerçekleri yeterince dile getiremedim. Umarım, hocanın 80.yaşına saygıyla ithaf ettiğim bu kısa yazı, okurları, adı geçen kitaplardaki gerçeklere yönlendirmede küçük de olsa bir katkıda bulunur. Dilerim, Hocanın 90., 100. 110.Yaşında da, yeni kitaplarını da ekleyerek daha iyi bir yazı yazabilirim.

SEVDA ŞENER'İN KİTAP KAYNAKÇASI

Musahipzade Celal ve Tiyatrosu. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1963.

Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971.

Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1972.

SEVDA ŞENER'İN TİYATRO KİTAPLARI YA DA BİR ÖMRÜN IŞIKLI ÇİÇEKLERİ

Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi. İstanbul: Adam Yayınları, 1983.

Oyundan Düşünceye. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.

Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.

Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Tiyatrosu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

Nazım Hikmet'in Oyun Yazarlığı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2003.

İnsanı Geçitlerde Sınayan Sanat: Dram Sanatı. İstanbul: MitosBoyut Yayınları, 2003.

İzleri Kaldı. İstanbul: Dünya Yayıncılık A.Ő., 2005.

Oyunlar ve Gerçekler. Ankara: Dost Yayınları, 2007.

